

цінність зображуваного або судження морального характеру стосовно вчинків літературних героїв. Поступово своє емоційно-оцінне ставлення діти вчать висловлювати у творах, казках, віршах, оповіданнях тощо. Набагато глибшими стають естетичні почуття внаслідок їхньої «візуалізації», тобто вираження у малюнку. Однак найголовнішим є те, що творчі спроби «розштовхують» рефлексію, і дитяча творчість спрямовується на самоаналіз, самоактуалізацію та самореалізацію власних переживань, у результаті чого відбуваються позитивні зрушення в особистісному розвитку учнів.

Подальшого дослідження потребують механізми поліхудожнього впливу на літературно-творчу діяльність молодших школярів із метою розвитку їх естетичної свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. — М.: Педагогика, 1987. — 344 с.
2. Каган М. С. Человеческая деятельность / М. С. Каган. — М.: Политиздат, 1974. — 328 с.
3. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості / О. Л. Кононко. — К.: Освіта, 1998. — 255 с.
4. Мазепа В. И. Культура художника / В. И. Мазепа, В. П. Михалев, А. В. Азарин. — К.: Мистецтво, 1988. — 333 с.
5. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика / Н. Є. Миропольська. — К.: Парламентське видавництво, 2002. — 204 с.
6. Тарасенко Г. С. Паросток: методика гуманістичного виховання дітей засобами природи / Г. С. Тарасенко. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. — 144 с.

УДК 378.147

Ірина БАРАНОВСЬКА

ВИКОРИСТАННЯ МУЗЕЙНО-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто питання необхідності використання інноваційних технологій (зокрема музейно-освітніх) у практиці початкової школи; обґрунтовано положення про те, що необхідна велика попередня підготовка учнів до спілкування з наочним світом мистецтва.

В статье рассмотрены вопросы необходимости использования инновационных технологий (в частности музейно-образовательных) в практике начальной школы; обосновано положение о том, что необходима большая предварительная подготовка учащихся к общению с наглядным миром искусства.

The questions of necessity of the use of innovative technologies (in particular museum-educational) in practice of primary school are envisaged in the article: thesis about necessity of great preceding background of pupils for communication with obvious world of art are grounded.

Процеси реформування в Україні зумовлені необхідністю оновлення організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах різного типу, докорінних змін у справі виховання, навчання й розвитку громадян нової генерації, здатної втілювати в життя загальнолюдські ідеали добра, справедливості, права кожної особистості та нації на вільний гармонійний розвиток, домагатися всебічного духовного та матеріального розвитку Вітчизни. Враховуючи соціально-економічний та культурно-освітній стан суспільства, особливо актуальним є питання інноваційної спрямованості педагогічної діяльності.

У педагогічних дослідженнях (Н. Клокар, О. Козлова, В. Лазарев, М. Поташнік та ін.) здебільшого переважає погляд на «нововведення» як на процес цілеспрямованих змін, втілення нових стабільних елементів (новацій), що спричиняють перехід системи із одного стану в інший. Тому, зазначає Л. Ващенко, «новації» розглядають як засіб (новий метод, методика, технологія, навчальна програма тощо), а «інновації» як процес освоєння «новації», що передбачає комплексну діяльність по створенню (зародженню і розробці), освоєнню, використанню та розповсюдженню «новацій» [1, с. 44].

Отже, інновації є комплексним, цілеспрямованим процесом створення, розповсюдження та використання новацій, метою якого є задоволення потреб та інтересів

освітян у нових засобах, що дозволяють відповідним чином змінити систему, способи забезпечення її ефективності, стабільності, життєздатності. Тому інноваційний процес доцільно розглядати як циклічний процес переходу до якісно іншого стану, з ревізією застарілих норм та положень, ролей, а нерідко їх переглядом [3, с. 12]. Особливого значення в інноваційному процесі набуває результативність кожного з етапів, бо це впливає на розвиток об'єкта, сприяє ефективній реалізації нововведення у повному обсязі.

Доцільно розглядати інноваційний процес як засіб вирішення основного протиріччя між старим і новим, а також як «комплексне утворення, продуктивність розгортання якого залежить від утвердження на державному рівні інноваційної політики в освіті; інноваційної компетентності педагогів; використання педагогічного експерименту як основної форми впровадження нововведень; цілеспрямованої організації інноваційного продукту в практиці шкільної освіти» [1, с. 331].

Розробка та апробація такої оновленої педагогічної системи — довготривалий процес пошуку найрізноманітніших інноваційних методик виховання учнів. Художньо-творче виховання молодших школярів потребує умілого використання різноманітних інноваційних форм організації навчально-виховного процесу.

Світ навколо нас прекрасний не тому, що художньо досконалий, а тому, що кожна особистість переносить на нього власне розуміння краси настільки, наскільки в неї розвинене бачення цієї краси. Найбільш ефективним завжди вважалося виховання на прикладах здобутків поколінь у різних сферах світового поступу, зразки яких з турботою зберігаються в сучасних музеях. Зазначимо, що музей береже, вивчає та показує все, в чому живе час. Музей — це не тільки сховище пам'яток минулого; це місце занурення в минуле; місце збереження «зупинених миттєвостей»; це «машина часу». Крім цього, це місток через відродження в майбутнє нашого народу.

Метою статті є розкриття особливостей використання музейно-освітніх технологій у процесі виховання молодших школярів.

Інтерес до навколишнього світу (до культури) прокидається у дитини в тому ранньому віці, коли коло її інтересів обмежуються стінами дому, близькими людьми, звичними предметами, сталими правилами і нормами поведінки в сім'ї. До шкільного віку цей інтерес зростає, і маленька людина починає задавати безліч різноманітних питань: «Що таке час?», «Як з'явилось життя на Землі?», «Чи завжди людина була такою, як сьогодні?», «Що замінювало людині метро або літак?» і т. ін. Вчителю важливо не згасити цей вогник цікавості, а поступово розпалити його та розвинути дитячий інтерес до наступних філософських питань, продовжуючи їх ряд, спантеличуючи маленького «філософа» новими відомостями та знаннями: «Що таке мистецтво, як і чому воно виникло?», «У чому секрет краси?», «Чому всі люди і народи різні?» та ін.

Гарним помічником для вчителя в розв'язанні зазначеної проблеми має стати музейна педагогіка, що поступово «приходить» у школу. Педагогу не відводиться роль всезнаючого ментора; його завдання — не давати однозначної відповіді на всі питання (це і неможливо), а спільно з дітьми шукати шлях до їх вирішення або поставити низку таких питань, які можна вирішувати поступово протягом життя.

Сучасні вчені-педагоги наполегливо працюють у напрямі формування нової наукової дисципліни — музейна педагогіка. Вони вивчають досвід роботи центрів музейної педагогіки; художньо-виховний вплив музейних експонатів на учнів різних вікових категорій; розробляють та апробують своєрідну систему прилучення дітей до світу мистецтва (Н. Бартман, Н. Ганнусенко, О. Караманов, І. Фічора, Ю. Юхневич та ін.).

Включення музеїв у навчально-виховний процес — справа непроста. Вчителі, які усвідомили велике і незамінне значення музею як виховного та освітнього центру, виражають деколи подив, чому немає очікуваного результату. Вони водять своїх учнів у музей майже щомісяця, а діти продовжують сумувати в музеї і, природно, не засвоюють подану їм інформацію. Словом, кількість ніяк не переходить в якість. Виявляється, справа зовсім не в частоті відвідувань музеїв, а в ступені підготовленості дитини до сприйняття

наочної мови мистецтва. Привести дітей у музей і чекати від них повноцінного сприйняття інформації (емоційної реакції, виявлення головної ідеї експозиції або експозиційного комплексу, естетичної насолоди і т. ін.) — не варто, як і сподіватися на те, що людина, вперше взявши в руки скрипку, пензлик або глину, почне створювати прекрасні витвори мистецтва.

Отже, вчитель має усвідомити, що переважна більшість учнів не підготовлена до сприйняття складної символічної мови музею, до осягнення прихованого значення музейних речей. Пізнавати ж оточуючий світ дитина починає саме з розуміння цього прихованого значення речей. Педагог повинен вміти допомогти їм у цій непростій і дуже важливій пізнавальній діяльності. Таким чином, потрібна велика попередня підготовка дітей до спілкування з наочним світом мистецтва, яку вчитель має вміти спланувати та здійснити.

Щоб зрозуміти специфіку музейної освіти і виховання, розглянемо досвід зарубіжних фахівців. Великий швейцарський педагог Іоганн Генріх Песталоцці (1746–1827) дійшов висновку про те, що у процесі навчання повинні бути задіяні «розум, серце і руки» дитини, тобто всі органи чуття. А в основі пізнання, як відомо, лежить сенсорне сприйняття.

Американський філософ, психолог і педагог Джон Дьбюї (1859–1952) стверджував, що будь-яка кількість наочних уроків не може замінити безпосереднього спілкування з природою та знайомства зі справжніми речами і матеріалами, з фактичним виготовленням предметів.

Формуванню історико-культурних знань сприяють практичні рекомендації швейцарського психолога Жана Піаже (1896–1980). Він відкидає традиційну думку про те, що для формування у дитини знання йому достатньо сприймати об'єкт або бути пасивним спостерігачем. Піаже вважає, що знання виробляється в учня тільки в результаті самостійної дії з предметом.

Унікальний досвід психолого-педагогічної діяльності італійського педагога Марії Монтесорі (1870–1952). Основою навчання і виховання дітей молодшого віку вона вважає сенсорне виховання, яке трактує як розвиток почуттів, уваги, здібності до власної думки про предмет (а не лише вміння розрізняти колір, форму і різні якості предмета).

Саме поняття «музейна педагогіка» виникло на початку ХХ століття в Німеччині. Спочатку воно використовувалося для позначення напряму музейної діяльності, який переважно зорієнтований на роботу з учнями. Пізніше було сформульовано ідеї про освітнє значення музею і запропоновано новий підхід до відвідувача як до учасника діалогу. За допомогою таких «музейних діалогів» німецький учений А. Літварх довів, що роль посередника допомагає відвідувачеві у спілкуванні з мистецтвом та розвиває здатність бачити і насолоджуватись експозицією. Згодом «посередники» були названі музейними педагогами.

Видатний російський психолог і педагог Л. Виготський вважав, що в основі виховання має бути особиста діяльність учня, і все мистецтво вихователя мусить зводитися тільки до того, щоб спрямовувати та регулювати цю діяльність. Цей принцип покладений в основу музейно-педагогічної діяльності. Для того, щоб дитина прониклася відповідним емоційним ставленням до художнього твору, не досить пояснень та настанов педагога. Ці пояснення мають знайти підкріплення у власному художньому досвіді дитини. Не випадково при багатьох музеях організуються центри музейної педагогіки з постійно діючим лекторієм, з'являються гуртки малювання, графіки, фольклорні ансамблі, клуби за інтересами, експедиційні загони.

Таким чином, апелюючи лише до емоційної сфери дитини, можна вирішувати найскладнішу психолого-педагогічну задачу — включення загальнолюдських цінностей у внутрішній духовний світ школяра. Звідси головний методичний принцип культурологічної освіти збігається з основним принципом ціннісного освоєння дійсності: цінностей не можна навчитися, цінності необхідно пережити.

Сьогодні інноваційні музейно-освітні програми активно впроваджуються у шкільну практику, допомагаючи пізнати та освоїти навчальну програму за допомогою інтеграції

відомостей та знань отриманих у музеях. Такі програми діють сьогодні у школах м. Львова, м. Києва, м. Вінниці.

Музейний предмет володіє багатьма значеннями, дає багату «їжу» для роздумів та уявлень. Його живодайна сила оповита ореолом святості та є предметом шанобливого ставлення людей. З його допомогою відбувається «занурення» людини в історичне минуле рідного краю, навіть всього людства. Втрачаючи пам'ять предків, втрачається міжпоколінна трансмісія культури. Аби цього не сталося, потрібно, за умов різнобічного осягнення дітьми суті буття, вчасно навчити їх любити свій дім, свій край, свою Батьківщину.

Отже, впровадження інноваційних музейно-освітніх програм у практику школи першого ступеня дозволяє вчителю використовувати різні засоби музейної педагогіки та озброює його різноманітними методами впливу на художньо-творчу сферу дитини. Педагогічна цінність і культурний потенціал, якими володіють музеї, допомагають на якісно новому рівні розбудити у дітей інтерес до рідного краю, мистецтва, підготувати підґрунтя для художньо-творчого виховання учнів початкових класів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у підготовці вчителя до застосування музейно-освітніх технологій у початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: монографія / Л. М. Ващенко. — К.: видавниче об'єднання «Тираж», 2005. — 380 с.
2. Панкратова Т. Н. Заняття и сценарии с элементами музейной педагогики для младших школьников: Первые шаги в мир культуры: учебно-методическое пособие / Т. Н. Панкратова, Т. В. Чумакова. — М.: ВЛАДОС, 2002. — 160 с.
3. Слостенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенин и др. — М.: ИЧП Изд-во Магистр, 1997. — 308 с.

УДК 37.035.463

Олена КОЛОСОВА

ВИХОВАННЯ ДИСЦИПЛІНОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ В НИХ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкрито теоретичні основи виховання дисципліни у молодших школярів та результати спеціального вивчення дитячих уявлень про дисциплінованість як складову правової культури.

В статье раскрыты теоретические основы воспитания дисциплины у младших школьников и результаты специального изучения детских представлений о дисциплинированности как составляющей правовой культуры.

The methodological bases of education of discipline of the pupils of primary education and the results of special study of children's imagination about discipline as the part of legal education are presented in the article.

Суттєві зміни, які відбуваються в сучасній Україні, у багатьох сферах життя суспільства, трансформування суспільних відносин, перегляд системи цінностей і пріоритетів зумовлені переходом нашої держави на шлях формування демократичної, правової держави і становлення громадянського суспільства. У цьому контексті важливого значення набуває формування правової культури молодих поколінь, здатних не тільки до усвідомлення цінності набутих знань, а й до особистого сприйняття норм права, правовідповідної поведінки, що є основними характеристиками правової вихованості особистості.

Проблематика, яка пов'язана з формуванням правової культури, здавна привертала до себе увагу філософів, педагогів, психологів, юристів. Філософський та культурологічний її аспекти знайшли відображення у працях Аристотеля, Платона, І. Канта, Г. Сковороди. В наш